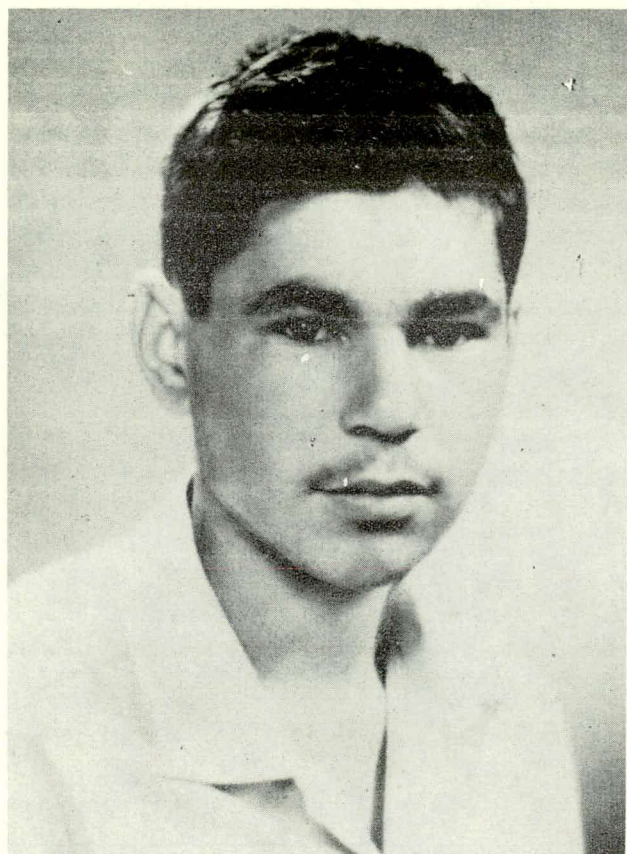

סונדה

דפוס לזכרו של דן ווייס

19.10.1962

17.9.1943

ס ו נ ד ה !

פשוט וישר בדרכך אתה. עם זאת - תמיד מופיע אותו
ניצוץ של פקחות-חיים של אחד היודע אשר לפניו.

19 שנות חיך הוו דגש חזק לאישיותך שאותה נשמור
עמנו כמו שהשארת אותה ביום מר ונמהר זה.

מעולם לא היו לך יומרות מיוחדות, ואף על פי כן היית
עקבי ומעשי.

סבלנות וקור-רוח עם שמץ של איטיות הן שאפיינו אותך.
ודוקא הפעם שעה שלא הלכת בדרכך החליט הגורל להתנקס בך.

לעולם נזכרך.

נזכור נשמתך הטהורה שהתהלכה עמנו שנים הרבה.

איכה נבכה ואזל מקור דמעתנו?

איכה נאמר אינך ואתה כה חי עמנו!

גופך באדמה.

נשמתך עמנו!

וכך תהיה תמיד.

גרעין "נחשול"

. . .

שבורים ודואבים נהלך ונבכה על מותו של דן וייס.
חפויי ראש, נהסס מלרים עינינו אל השמים הכחולים והשמש הזוהרת
ולא נבין שיותר לא נראה את דמותו התמירה של דן...

. . .

יש אנשים שבמעשים גדולים ובתרועות חצוצרה תופסים את מקומם
בחברה; לעומתם ישנו קמץ של אנשים שבחיי היום יום הפשוטים
והטהורים שלהם יקבע מקומם, ועליהם נמנה דני וייס. רק עתה
נבין שהשקט והשלווה ששכנו בדמותו של דני היו תכונות שאינן
בנמצא כיום; תכונות שעזרו לא פעם לפשר בין מחנות טוערים
בוכוחים על קבוץ והגשמת אידיאלים...

- .. אין במה לנחם את ההורים השכולים;

אין במה לנחם את חבריו לתנועה

ולעבודה...

ה נ צ ב " ה

בשם מפקדת היחידה

סונדה ואני נכנסנו לתנועה בסוף הכתה הרביעית בבית הספר היסודי. היינו בין החניכים הראשונים בתנועה, וזאת למרות סירובה של מורתנו לכך שתלמידה ילכו לתנועת השומר הצעיר. סונדה המשיך בכל זאת ללכת לתנועה ואף הכריז בגאווה בפני כל הכתה שהוא חניך השומר הצעיר.

דברים אלה הביאו בעקבותיהם לסבל רב לסונדה. המורה התנכלה לו גם בצורת ציונים גרועים בתעודה וגם בפני כל הכתה.

סונדה היה מסור מאד לתנועה ולא החסיר אף פעולה או ארוע תנועתי אחר.

שנינו גרנו קרוב לקן והיינו מפילים בינינו גורל מירויץ להביא גפרורים לקומזיץ או פנס לא"ש לילה או כל דבר אחר.

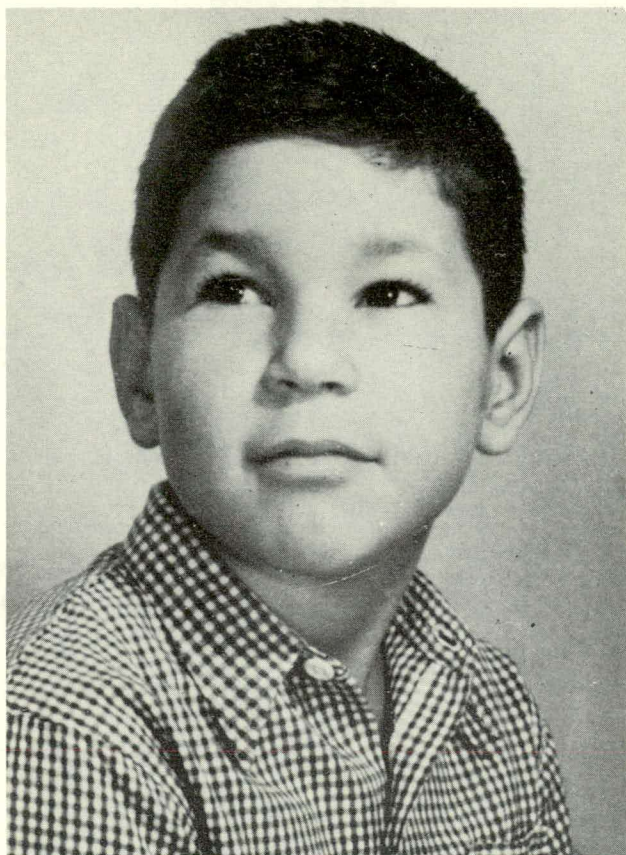
סונדה לא פחד משום דבר. בזמן שהעדה הציקה לגדוד נירים הפסו את סונדה וקשרו אותו לספסל. הוא לא הפסיק מלנסות להשתחרר גם כשנפל עם הספסל על הרצפה.

במחנה ל"ג בעומר ארזו כולם את חפציהם והתכוננו לחזור הביתה. סונדה נשכב בצד ונרדם. החברה כיסו אותו בענפים וקשרו אותו. סונדה התעורר רק כשהחלנו לנוע הביתה וכולם צחקו בקול רם. הוא היה עיף מאד מאחר ובמשך הלילה ניסה לסחוב דגלים של גדודים אחרים או שהיה עסוק בצביעת החברה בכל סוגי המשחות שמצא. לכל מחנה היה סונדה יוצא עם מלאי גדול של לימונים. אחרי הלימודים היינו הולכים אלי לחצר. סונדה היה לוקח לימון ותוך כמה דקות גומר אותו.

כשהיה סונדה בכתה גבוהה ממני היה מנחם אותי ואמר: איך דבר, עמי, עוד נתראה בשנה הבאה באותה הכתה, וכך היה.

בבית"ס היה בורה משעורי תזונה, זמרה, חקלאות והולך לשחק בכדור. הוא אהב את הספורט לכל ענפיו השונים. סונדה אהב את משחק השחמט ואף הצטיין בו. היינו יושבים שעות ומשחקים.

יום אחד ישבנו ושחקנו אחרי הלמודים. הוריו עוד לא חזרו. פתאם שמענו שמישהו מתקרב. סונדה הציץ בחלון וראה את אמו. מיד התישב והחל משים עצמו מכין שעורים. כשאמו נכנסה סגר וארז את כל החפצים ואמר שגמר להכין שעורים. בקש שאחכה לו עד שיגמור לאכל וניגש לשחק. תמיד הצליח לשכנע את הוריו שיתנו לו ללכת לאן שהוא חפץ.

לעומת הלמודים הצטיין סונדה בשעורי המלאכה, היה מהראשונים בכתה, ותמיד עזר לתלמידים האחרים לגמור את העבודה.

לאחר שקבל אקורדיון מהוריו התלהב מאד מהנגינה ואף הצליח לשכנע אותי כמה נעים לנגן בכלי זה. לאחר זמן מה קבלתי גם אני אקורדיון מהורי.

אחרי שנה של למוד מקצועי בביה"ס "אינטרנשיונל" התחיל סונדה לעבוד. הוא הצטיין בעבודה, והיא לא פגעה גם בפעילותו התנועתית. המסורה.

לאחר שעבר לגור בחיפה היינו נפגשים פחות. סונדה עבר לגדוד החיפאי.

המשכנו להפגש לעתים קרובות רק כשהתחלתי ללמוד בחיפה.
היינו יושבים ומשחקים שחמט או הולכים לסרט יחד.

סונדה אהב לראות סרטים וקרה לפעמים שלא היה חוזר ישר
הביתה אלא הולך קודם לסרט.

סונדה היה ישר, לא התבייש במעשים בלתי נעימים שעשה.
לא התבייש להכריז ברבים שהוא הולך לסרט אחד כמה פעמים.

סונדה אהב ללכת ברגל למקומות רחוקים שאפשר להגיע
אליהם באוטובוס במחיר פרוטות. למשחקי כדורגל היה הולך ברגל
מהדר עד בת-גלים. הוא הכיר את כל הרחובות והסמטאות שבחיפה.
יום אחד, שעה לפני תחילת הצגה יומית הציע לי ללכת לטייל. הוא
הוביל העירה והוליך אותי דרך סמטאות ודי סאליב ודרך הרחובות
הראשיים מטה, ועלינו עד הדר חזרה לסרט.

סונדה יצא לקבוץ ושמח מאד בו. אהב את העבודה ובעיקר
שמח לקבל את התפקיד האחראי בחצר ואף התנדב לעבוד בחזירה, מקום
שאיש אחר לא הסכים לעבוד בו.

סונדה ידע תמיד להשיג את מטרותיו. היה אוהב לעקוץ
חברים בעליזות וללא כל כוונות רעות. שנא את הגאווות, וגם
כשהתחיל לנהוג בטרקטור היה עולה עליו רק לצורך עבודה.

היה זה ביום שישי. חזרתי מעבודתי מהחולה ואז נודעה
לי הידיעה המעציבה.

שמחת עבודתו נפסקה באמצע, בשעה שעבד עם טרקטור בחצר.

יהי זכרו ברוך.

עמי.

אני דוחה מדי פעם לפעם את כתיבתו של מכתב זה, מכתבי האחרון לדני. למרות השעות והימים שעברו מאותו יום אסון נורא, נשאר בי עדין ניצוץ של אמונה, שמץ של תקווה, שזה מעין חלום בל-הות החולף עם בוקר.

אני זוכר כיצד בילדותנו כאשר מטותינו עוד היו סמוכות זו לזו, עטו עלי חלומות מעין אלה מספר פעמים. הייתי מתעורר בבעטה ותופש את ידך, וכאשר אחזתי בכף ידך החמה, חזרה אלי שלות רוחי והיינו ממשיכים לישון שלובי זרוע. כעת, בהתעוררי אני חש סביבי בדיקנות ושקט קדורניים.

אני מנסה להשלות את עצמי ומחפש אותך בפניו של כל חייל תמיר המזדמן בדרכי. כשאני יושב וכותב מכתב זה אליך - אני שם קץ לאשליתי האחרונה.

התכתבותנו נמשכה תקופה ארוכה והשתרעה על פני עשרות ומאות מכתבים. לרובם היה מבנה שוה; מסרנו איש לרעהו ידיעות שוטפות, מועדי ביקורים, חופשות, צרור חוויות, וברור שבכל אחד ממכתבך הופיעו מספר עקיצות קצרות. מעולם לא ניסינו להעלות על גבי הניר את הרגשות העמוקים ששררו בינינו, ובאמת לא היה צורך כלל להעלותם בכתב. הם היו נהירים לשנינו. זו הפעם הראשונה שאני מעיז לכתוב על האהבה הגדולה שרחשתי אליך. היית לי הדבר היקר ביותר עלי אדמות, דני.

יודע אני שאיש לא היטיב להכירך ממני. אני חושב שבפני בלבד פתחת את סגור לבבך והשחת את מחשבותיך ולבסיך. שכן לא רק אחים היינו, הפרש הגילים שבינינו מספיק גדול היה שתראה בי גם רע וגם מדריך.

אני מנסה להעלות אותך בזכרוני כועס, אך איני מצליח בכך. אני זוכר אותך כפי שהיית תמיד - עליז כשחיוך והערה לג-לגנית על שפתך. צניעות, מסירות ונאמנות לאין גבול היו התכונות שאפינוך עוד בילדותך. אני זוכר את העקשנות שבה דבקת בתנועה למרות הקשיים שנערמו בפניך. תכונות אלה התפתחו ובשלו בנעוריך, תכונות פשוטות לכאורה, אך כה נדירות ויקרות מציאות בימים אלה.

בשנה האחרונה לא הרבינו להפגש בעטיו של שרותך הצבאי. לכן, ביתר שאת הרגשתי בתמורות הגדולות שחלו בך בין פגישה לפגישה. בעיני רוחי התחילה להתגבש דמותך כדמות גבר צעיר ותוסס החותר למצוא את מקומו בעולם. ולפתע עזבתני כשעודך על סף הבגרות. נער תמים וטהור.

אמנון

באותו יום שישי, עם צהרים, קבלנו ממך דני את
מכתבך הקצר, החמים ומלא ההומור. לא ידענו כי שלחת לנו מכתב
פרידה. לא ידענו שמכתבך עשה את הדרך אלינו שעה שכבר אבדת
לנו...

השארת אותנו תמהים, מתקשים להאמין וכואבים מאד.
הכיצד זה דני שלנו שוב לא יכתב לנו מכתבים על החזירה, על
המשק, על חופשה שחלפה מבלי שנוכל להתראות...

הכיצד בבואנו לבר-עם לא נשמע את חבריך פונים אליך
בקריאה סונדה, סונדה...

אכן, קבלנו מכתב השבוע ועל גב המעטפה התנוססה
הכתובת בר-עם, אך שוב לא נמצא בה מכתב בכתב ידך החפוז, אלא
זכרון דברים מחבריך...

אנחנו זוכרים דני, ונזכרים מידי רגע בדברים
שאמרת, במעשים שעשית ומתמלאים בגאווה על היותך טוב וטהור כל
כך.

אנו זוכרים.

וכי אפשר לשכח?

נחמה

תודעת התְּמוֹלִים הרחוקים
המשתמרה ככתל-מערב
ועלופת כאב מתהומות האבל
הזועקה מחדרי הלב הזב.

הזעקה המתנפצת
אל מול אבני המצבה -
הדה חוזר אליך ומתנפץ כרעם:
. . . פ.נ. סונדה . . .

רק זכרונות נותרו
מזה הרע - אציל המעש והרוח,
מאלה העיניים
שאך אתמול
בקשו את חברתך לשוח.

יהודה אלי.

"רק מי ששיכל את הטוב ברעיו אותנו יוכל להבין" כך שרו חבריו של דודו, וכך שרים גם אנו לאחר לכתו של סונדה, שכן סונדה היה הטוב שברעינו. יחד אתנו ישב בפעולות בקן ויחד אתנו הכין משחקים צופיים ומפקדי אש מוצלחים.

יחד הלכנו לקבוץ, סחבנו תרנגולות מהלול ובשלנום בהסתר בחדרי חדרים. אך ידענו גם להטות שכס יחדיו בעת הצורך בפריקת כמה טון של דורה במחסן.

בצבא ישנו מיטה ליד מיטב ולגלגנו גם בעת קשה על מפקדים ואמונים. כמובן שתמיד היינו מוצאים ביום שישי את החור בגדר ויחד הגענו הביתה, ואפשר היה למצוא אותנו כשאנו צופים במשחק כדורסל או אוכלים חומוס בחבורה אחת.

כזה היה סונדה. לעולם היית מוצא אותו בין חבריו, וחברים רבים היו לו. אני כשלעצמי זוכר את סונדה מהיום הראשון בו הגיע לקן. זוכר אני את אותו נער שהיה אז כבן 15, אם איני טועה. הציג את עצמו בפשטות והודיע כי הוא מצטרף לגדודנו: "דני קוראים לי". כך כנה את עצמו. במהרה נשכח שמו האמיתי והוא חזר ולבש את כינויו. בקשר לכך זכור לי מקרה משעשע. במחנה העבודה בנירים קבלנו מספר מכתבים על שם דן וייס וכל מכתב כזה החזרנו למזכירות הקבוץ בטענה כי לא מוכר אצלנו אדם בשם כזה. וכמה צחקנו כשהתברר לבסוף כי דן וייס וסונדה היינו הן הם. אנחנו החיפאים מעולם לא קבלנו הסבר על מקורו של הכינוי וכמובן שלא חסרו מפר-שים. בטיולים תמיד היה אחד מאלה שהגיש עזרה לחלשים ואף פעם לא סרב לשאת סיר נוסף או את הפרימוס של החוליה.

אחרי הטירונות עברנו יחד קורס צבאי בדרום. כמובן שהיינו באוהל אחד מטה ליד מטה. הניר צר מלהכיל את כל מעשי הקונדס שעשינו יחד. אולי רק כדאי להזכיר שבכל יום שבת כשהמפקד היה עורך איזה "טיול בטבע" היינו שנינו מקבלים "מיחושי קיבה" חזקים דבר שהיה מאלצנו לשכב במיטה. הדבר לא הפריע לנו לשלוט כהלכה בחומר הטכני שנלמד.

איני זוכר הרבה פעולות מאז הצטרף סונדה אלינו אותן לא ביצענו יחדיו.

- - -

ופתאם ביום ששי, כששכבתי חולה, הגיעה אלי הידיעה
המרה. ממש לא יכולתי להאמין. חשבתי כי זה חלום או בדיחה, אולם
זו היתה המציאות האכזרית. זה הגורל, ונבצר ממני לחלוק את ה-
כבוד האחרון לחבר שהלכתי לצדו שנים לא מעטות. במלים אלה רציתי
לתקן, ולו רק במעט, את המעוות.

היום כשאני שומע את שקשוק אופני העגלה העוברת בחצר
המשק, או את רעש כדי החלב הנפרקים במטבח איני יכול שלא לחפש
את הפנים המוכרות, ודמעה קטנה נחלית בזוית העין.

רוני.

עם המדריך

לעולם מצטיירת דמותו בעיני כהתגלמות שמחת החיים.
 דומה שלא ראיתיו בוכה או נעצב מאז הכרתיו. תמיד
 היתה בפיו אותה מלה של עליצות מתובלת בלגלוג קל.
 לא פעם ניסיתי להגדירו לעצמי - מיהו סונדה.
 מידי פעם בלטה תכונה אחת אשר האפילה לעתים על תכו-
 נות אחרות.

מקסימה היתה פשטותו וגישתו החלקה לכל ענין שהתבטאה
 בכל. החל במשחק כדורגל וכלה בשחמט. בשני משחקים אלה היטיב
 לשחק, אם כי בשניהם אפשר היה להבחין באותה איסיות קלילה האופ-
 יינית לו.

בולטת היתה גם סלידתו מהמופשט. הוא נמשך אל המוגמר,
 אל המוחשי. לפיכך גם היה כל כך מעשי, דבר אשר הורגש היטב בחיי
 היום יום ובעבודה.

אני נזכר בחייו בתנועה; (סונדה היה חבר ראשון בעדה).
 נאמנות ללא סיג היתה דגלו. הנצוץ הנדלק בעיניים לשמע השמחה
 כל שהיא על התנועה. הנכונות לרסק את פרצופו של האדם האומר את
 מילת הגנאי.

הריצה אל המדריך לאחר שהמורה איימה על חברי התנועה,
 והשמחה המתובלת בלעג שעה שמראים לחברה את המודעה בעתון בו מצוין
 שמה של המורה עם רשימת מעלליה.

ראשון לכל מפעל, טיול, או יום עבודה. איש הספורט
 של הגדוד.

תכונות אלה בלטו לכל אורך חייו והיו תשתית אישיותו.
 כך ראיתיו תמיד וכך גם אזכרהו.

יאיר

ל ז כ ר ח ב ר .

הנה חלפו שלשים ימים מאז הלכת מאתנו, סונדה! ועדיין המומים אנו מן האסון המזעזע. אסון שלא במהרה נתאושש ממנו. אבדה לנו נפש יקרה שלא במהרה נשכח אותה. וכי איך אפשר לשכח את הימים הנפלאים שגרנו יחד בין אותם קירות? אלה היו החדשים הראשונים לבואנו לבר-עם. חדשים של קליטה והסתגלות לחיים ולתנאים חדשים. אלה היו ימים לא קלים אבל טובים ומלאי הווי. ימים אלה עברו עלינו יחדיו. לא במהרה תמוש מזכרוננו סונדה! בדיחותיך שנאמרו בשלוחה כזו כאילו לא נאמרו כלל מפניך גרמו לנו כאבי בטן מרב צחוק. איני זוכרת אותך כועס. לעולם לא כעסת ולא גרמת רעה לאיש. תמיד היתה רוחך טובה והשרית גם עלינו ממנה.

איך אפשר לשכח את גרביך? צנצנות קראנו להם. אך לעומת זאת התאים שלך בארון היו מסודרים להפליא. כל יום שירשי לאחר קבלת חלוקת הבגדים מהקומונה היית מסדר את תאיך. לפעמים הייתי כתוהה. לא ידעתי מה לחשוב - אם רשלן אתה או מסודר. זוכר אתה איך צחקנו ממך תמיד על החולצה הירוקה שלא ירדה מגופך רק לצורך כביסה? את לילות השימורים שלא יכולנו לישון בגלל העכברים הרבים שטילו עלינו יומם ולילה.

הנקיון בחדר התחלק בינינו שווה בשווה, לא התחשבנו בכך שאתה בן ואוהב לנקות קצת פחות. על דלת הארון היתה תלויה רשימה של תורנות נקיון בחדר, ואתה מלאת אותה בנאמנות של בן חדר.

כן! אלה היו ימים יפים שלא במהרה נשכח אותך ולך סונדה יש חלק גדול בהם. הלב ממאן להאמין שאתה, סונדה, לא חושב על אותם הימים ולא זוכר אותם עוד. וכי איך תוכל לזכור? ואתה איננו? כן סונדה! הלכת מאתנו מבלי שוב. האם יתכן הדבר? נקטלת ביום שמש בהיר, ביום חול רגיל נפל עליך הגורל.

נשמתך אתנו נשארה, זכרך עמנו ילך עד עולם.

יהי זכרך ברוך.

מרים

קשה לקבל את העובדה שלא נראה יותר את סונדה
בינינו, לא נראה את תנועותיו הכבדות אך הענותניות,
את חיוכו הבישני והכנה, עם שמץ הפקחות בעיניו, את
פניו התמימות המגלות הרבה ממהותו.

סונדה הצטיין באחת התכונות שהיא חסרה להרבה
מאתנו - הפשטות. תכונה זו צינה אותו בכל, בלבושו
בדבורו, הוא לא אהב להסתבך בכל מיני תאוריות ואידאו-
לוגיות מסובכות ולא נחוצות, דרכו היתה נהירה לו גם
בלעדיהם. האידיאולוגיה שלו היתה: להיות חבר עם
כולם, לא להתעקש ולריב על דברים גדולים או קטנים,
להיות כנה. אידיאולוגיה זו אינה זקוקה להרבה מחשבה,
אך היא נובעת מתכונות שאינן מצויות אצל רבים ואכן
כזה סונדה. הוא היה יחידי כשנשאל למה הוא חי בקבוץ,
שלא נצרך בחשובות גדולות וארוכות אלא ענה: מפני
שטוב לי כאן.

בחשובה זאת הוא קנה את לבי.

יוסי.

סונדה ז"ל.

לא הכרתיו שנים רבות אלא מיום עליית הגרעין לברעם.
גרנו בחדרים שכנים, כניסה אחת, דלת ליד דלת. מטבע הדברים יצרנו
חבורה עליזה ומצומצמת של שכנים שכל אחד השפיע עליה בצורה שונה.
אז הכרנו גם את סונדה. אם כי בגרעין, בחברה הגדולה, היה שקט
ולא רעם קולו ולא הרבה מעש, הרי בין השכנים היה אחד מאתנו לכל
דבר. הרבה חרם למעשי השובבות ולקולות הצחוק הרועמים שנשמעו
מחדרינו בשעות המאוחרות של לילות הקיץ הארוכים.

פעמים רבות היה נכנס לחדרנו ומספר בבדיחות הדעת על
מעשיהן של שתי הבנות אשר עמן גר בחדר. אלה לא שמנו ידן בצלחת
והשיבו לו מנה אחת אפיים וכך דין ודברים ורעם גדול.

מי אינו זוכר את "משחקי הפיג'מות"? איש איש מדיירי
שני החדרים עומד לבוש בנמנמה (בנים וגם בנות) ומתפאר בבגד הלילה
שלו. לפתע נפתחת הדלת וסונדה מופיע. לבוש בפיג'מה בעלת פסים
לכל אורכה, כובע קש גדול חבוש לראשו ורובה אנגלי בידו. חיוך
דק של שובבות נסוך על פניו. כה גדולה היתה ההפתעה, עד כי רעמי
השמחה לא פסקו זמן רב. כל הגרעין התאסף לראות את אשר קרה והמצ-
למות הבזיקו, הנציחו.

הגיעו לילות חורף קרים. הגרעין הסתגר בחדריו והחברים
מצאו עסוקים שונים ומשונים. אנו דאגנו להנעים לילותינו ולהשביע
כרסנו בבשר עופות. עוד זכורים לי יפה קומזיצים של תרנגולות אשר
נסחבו מן הלול וריח של עופות צלויים עולה מן הבונקר שליד המרפאה...

ברוב המעשים היתה גם ידו של סונדה. היה זורק את הרע-
יון ונסוג לפינתו עד אשר נתקבל על דעת כולם ואז היה עוזר לבצוע.
זאת היתה דמותו, אם בחבורה מצומצמת מצא ביטוי והד לדבריו ומעשיו,
הרי בגרעין כולו היה שקט וצנוע. הלך תמיד עם הזרם אשר אחרים
כוונו.

יצאנו לסירונות נח"ל. את האמונים עבר עם כולנו בלי
קשי. יחד עם כולם התאמן, סדר את המפקדים ו"לקח לעצמו" חופשות.
היתה זו תקופה שעברה במהירות יתר.

חזרנו לברעם, לחיי עבודה ושגרת יום-יום. סונדה עבר
קורס מקלעים בינוניים וסיים אותו בציון גבוה. שב לברעם והחל
לעבוד בחצר, את עבודתו עשה באמונה כאשר הורו לו לעשות. דמותו
החלה להיות כחלק מנוף החצר, עד שקרה האסון והוא נלקח מאתנו.

בקר ככל הבקרים היה זה. שמש כבר זרחה על חצרו של קבוץ. איש לעבודת יומו יצאנו וכן גם סונדה. כלום אפשר שבאמת קרהו האסון? הכרתנו מסרבת לקבל, וכאילו מתבקשת דמותו להראות שוב בחצר, עומדת זקופה על העגלה ונוהגת בסוס בדרך למחסן או לבתי הילדים.

סונדה. כך קראנו שמו. אחדים מאתנו לא זכרו כי שמו דן. כי בהשקט ובסלחנות קבל את הדברים. זה היה אופיו. לא ערער על דברים שהיו למורת רוחו, לא כעס בקול ולא התמרמר. את העבודה ראה כחובה שיש לבצעה עד תום, לכן משכים קום לעבודתו ומאחר שוב. לא מן הרעשנים וכמו לא תאם את דמותו הטרקטור הרועש...

עוד זוכר אני ערב חזרנו מחופש. עשר דקות לאחר שהגיע האוטובוס הביתה. כבר עמד לפני חדרי לבוש בבגדי עבודה ודרכו אצה להשלים עבודת חבר בענף. צחקנו בקול והחלוצצנו. רק עתה מבינים אנו משמעותה של מסירות. לא רבים מאתנו היו עושים כמעשהו.

ערב לפני הלקחו מאתנו בחטף, ישבנו כולנו במועדון ולמדנו סטן. ידינו פרקו את הכלי במהירות וחברוהו על נקלה. פיו מחייך לאלה הנאבקים עם חלקי המתכת. רוח של שובבות עברה עלינו לפתע וארגנו מהומה. בשובבות יתר קפץ מן החלון לקול קריאותיו הכועסות של המ"כ. נעלם לרגע ושוב חזר.

נראה שהפעם כבר לא יחזור.

יהי זכרו ברוך

אלי

אבדנו את סונדה. קשה לתאר מה גדולה האבדה, עדיין אין היא נתפסת, אין הלב מוצא לו מלים לבטאה.

אחת התקופות היפות ביותר בחיי גרעין עברה עלי במחי-צחו של סונדה. קרבה רבה נתקרבתי אליו בזכות היותי שכנתו לחדר. רב חלקו של סונדה בזכרונותי היפים ביותר. בלעדיו יופים פגום.

שקט היה וצנוע, כמעט נחבא אל הכלים. מעולם לא נחפז להביע את דעתי, ומעולם לא בחברת רבים. נוהג היה להשמיע את דעתי באזני הקרובים לו, והיא שקולה והגיונית - פרי מחשבה רבה. בהיותי קרובה אליו, למדתי את אלה שאין בפיהם דברים נשגבים להשמיענו, אך מה נשגבים ההרהורים המובילים אותם למסקנה הפשוטה וההגיונית.

בעיני רבים היה סונדה מסוגר ומכונס בתוך עצמו, אך הקרובים לו הכירוהו כשוחר חברה, מלא שמחת-חיים וראש וראשון לתעלולים קטנים. את ההומור שלו הכירו כולם: לא היה זה הומור קולני אלא הומור דק ושנון. סונדה שחשב רק להעלות חיוך על שפתו-תינו, ראה אותנו צוחקים וצוחקים...

כמה חוס הכניס לחדר בו ישבנו סגורים בערבי החורף הקרים והארוכים. לא בנאומים ובהצהרות היה נאמן לדרכנו, אלא בהרהור ובחיי יום-יום. לא יתכן לומר: מת בעת מלוי תפקידו. סונדה לא קפח את חייו בסכנה הנצפנת בתפקיד מסוים, אלא בסכנה האורבת יום-יום בחצרו של קבוץ.

הכרנו את הורי סונדה ואחיו, אליהם קשור היה מאד. על אחיו ספר לנו הרבה, ותמיד באהבה ובהתעוררות. הוריו בטחו בו, מרוצים וגאים בדרך שבחר. אין בפינו נחומים, אולי רק בזכרו שילוננו באותה דרך.

אין נומר: החיים תבעוהו? אין זאת אמת ולנו אין

נחומים.

שרה

... לא הכרנו אותו מיד כשהגיע אלינו לגדוד, היות שהיה שקט ונחבא - לא הזדמן להכירו מיד. ענין ראשון התחלנו לגלות בו כשנודע כנויו: "סונדה". התחילו לספר סיפורים על מוצא שמו זה - עד היום בעצם לא ברור מאין הגיע אליו כינוי זה. תמיד אמר "זה ספור ארוך מכדי לספרו".

אף פעם לא התבלט בחברה. לעתים אפשר היה לחשוב שהוא פסיבי לגמרי, ושאפילו לשוחח עמו אי אפשר. אבל מידי פעם נוכח לפתע שהוא יודע להשתובב, להיות עליז, ושאינו פסיבי כלל וכלל לנעשה בתנועה ומחוצה לה. מתוך היותו נחבא אל הכלים לא הביע את דבריו בחברה - אבל בשיחות בארבע עיניים או עם מספר חברים הביע דעתו הרבה.

היינו עולים יחד הביתה אחרי הפעולה. לאחר שישב שקט לגמרי בפעולה - היינו מנהלים שיחות ארוכות (בלי להרגיש שבעצם כבר הגענו). לפעמים סיפר רק על עבודתו או הסרטים אותם היה רואה לאחר העבודה, ולפעמים שוחחנו על בעיות התנועה או אפילו דנו בנושאים פוליטיים.

היתה תקופה - תקופת משבר בגדוד שלנו - שבה התאכזב קשות מן החברה. לומר את האמת - לא ידעתי אז אם ישאר בתנועה אחנו או לא. דבריו נשמעו כה מיואשים - עד כי היה קשה לשכנעו שהמצב ישתפר, או לנסות לעודדו בדרך אחרת. אבל מובן שלאחר שנים כה רבות בתנועה לא היה מה לדבר על עזיבה - הוא היה קשור מדי.

יצאנו לקבוצ. במקרה נזדמן לי לגור בשכנותו. בשני החדרים שלנו היה בתקופה הראשונה להיותנו בברעם הווי עליז ביותר. סונדה השתלב מצוין בהווי זה. היה מתלוצץ עמנו, מספר בדיחות ומשחזר.

נזכרנו בחוויות משותפות כשהסתכלנו במקרה בתמונות מתקופה זו. באחת מהתמונות מצולמת כל "החבורה הלילית" שלנו, כשבמרכז דמות גבוהה וקצת קשה לזיהוי: פרננדל, חבוש כובע קש ורובה בידו. לאחר פיענוח מסתבר כי זהו סונדה, כשפרצופו הוא המשעשע ביותר מכל פרצופינו. לא רק ב"משחקי לילה" היה דמות מרכזית.

יום אחד נכנסתי בתדהמה לחדר השכן כשלאזני מגיעים קולות של מקהלת חתולים מושלמת: סונדה שכב על המיטה עם ספר פזמונים בידו, ולידו עמדה שרה מלווה את מנגינותיו המונוטוניות ומנסה להפגיש אותן עם המנגינה.

אין פלא. סונדה היה מאושר כמו כולנו לחיות בקבוץ.
הוא השתלב בעבודה - היה עושה עבודתו בשקט ובמסירות. אחה"צ היה
ישן - כמו כולם קשה היה גם לו להתרגל בהתחלה לעבודה רבה - אך
מהיותו רגיל לעבודה התגבר בקלות על "משבר העייפות". בערב,
כשכולם כבר היו מתרעננים הצטרף לחינגות שהיו נמשכות עד שעה
מאוחרת בלילה.

אחרי הסירונות ואחרי קורס שגמר אותו בציון גבוה,
חזר לקבוץ - וישר לעבודה. בתחילה כעובד חזיריה, אח"כ כחצרן.
היו מאוד מרוצים ממנו. כתמיד מילא את תפקידו בשקט, בסדר ובמסי-
רות רבה.

חן מילוי תפקידו זה קרה האסון. דוקא הוא, שלא היה
להוט אחר טרקטור, אלא רק מתוך צורך העבודה עלה על טרקטור - דוקא
הוא נספה.

- - - קשה להבין, אי אפשר להבין, כי אבד לנו סונדה.
לגבינו המוות הוא דבר בלתי מובן - אנחנו בתקופה הסוערת ביותר
בחינו, ומוות הוא דבר בלתי נתפס לגבינו. נבין רק את משמעות
הדבר כשנזכר בחוויות משותפות, כשנרגיש - שחסר אחד מאתנו.

זכרו יילך עמנו לאורך כל חיינו, ודמותו תלוונו תמיד.

יעל

נלקח מאתנו לבלי שוב ע"י הגורל העיוור.

צעיר לימים היה. טרם נתנסה בנסיון החיים. מהחממה
המשפחתית נקלע ישר אלינו.

צעיר, רענן וביישן מעט. כמעט ולא הכרתיו. מה הם
חודשים ספורים להכרת פנימיותו של האדם, ועוד כשמדובר בגיל שמונה
עשרה - תשע עשרה, על עולמו המרכב.

לנגד עיני תראה תמיד דמותו, בחיוכו הנצחי הנבוך
מעט. תמיד היה מוכן לתת חיוך לכל דכפין. גם החיים נראו לו
מבעד עיניו החייכניות. קצת תמים היה, כמו שמסוגל אדם להיות
תמים בגיל זה.

על השאלה: מה נשמע סונדה? התשובה היתה תמיד זהה:
טוב! הוא באמת היה בחור טוב. כמדומני ללא שונאים ויריבים.

חביב וידידותי עם כולם. כך תחרת דמותו בזכרוני.

בחזרו מהצבא הסחמן אצלו קוו חדש כמעט בלתי נתן
להבחנה של בטחון עצמי ובגרות. כבר התחיל להכיר את ערכו ומגבלו-
תיו. כבר עמד הרבה יותר על דעתו.

בחיי הקבוץ כבחיים העצמאיים לא הספיק לצעוד אלא רק
את הפסיעות הראשונות. והוא עשה זאת בצורה מאוששת למדי. הוא
כבר בחר לעצמו את צורת החיים בה הוא רוצה לחיות.

כמו כל שיח ומבנה השייכים לנוף הזה, למקום הזה, כל
דבר שנעקר פה, נעקר הוא מנפשנו אנו.

אמנם היו אלה רק שורשים רכים וצעירים לימים, והם
נאחזים בכל זיז וחריץ של הטרשים. כך עמד זקוף באיבו, עד בוא
הרגע הגורלי.

ג'ז"ה

רעי הצעיר הטוב, שותפי לעבודה!

אנו לא צמחנו באותה ארץ, לא גדלנו באותה
אווירה. לא השתייכנו לאותה השלמה. הוא נחשול ואני
משעולים.

13 שנים הפרידו בינינו.

ועם כל זה מצאנו שפה משותפת. זה היה עזר
כנגד חברו, זה השלים מלאכת רעהו. מצווה לא הייתי והוא
לא היה מצווה. הוא שאל עצה מפני, ובדעתו התחשבתי גם אני.
לא רגזן היה, ולא רגשן. סתגלני היה, מסור,
רציני, מתמיד וטוב לב.

ואז בוקר אחד, יום שהיה נדמה שאין לו משמעות
מיוחדת, הקדים הבלתי נמנע לבוא, הקדים בהרבה.
ואנו כולנו בכינו, ובוכים אנו גם עכשיו.
ולא כל בוכה עינו מדמיעה דמעות.
ושוב - שלום רעי הטוב.

עמרם

- . -

איני זוכרת אותך כועס, משונה

הדבר. לא כן?

זוכרת אותך מחיך, ישן, או פותח

את הדלת.

זוכרת אי סדר יום-יומי

ונקיונו החדשי של חדר

זוכרת בגדים מלוכלכים

ו... "היום שוב גורסים!"...

ידעת לעזור בחלוקת תערובת

ואהבת לספר איך היום ראיתי את...

החוברות הסחובות מהמועדון נקראו

כשהן - מתחת למטה.

מנוחת הצהרים היתה ללא גופיה

וויכוחי טרק נמשכו עד חצות

(מי ירדם האחרון?)

לחזירים צריך לתת אכל

ומה אם חזרנו כרגע מחופשה?

רקדת בכבדות - כדב צעיר

ואהבת להקניט אנשים.

האין זה נהדר לראות אדם

נופל מהכסא השבור

שהועמד במיוחד לשם כן?!

ספר המכונאות על הארון

והקריא היא בעולם הזה.

אנחנו צעירים מאד עדין

לא כן - סונדה?

הכפלות אופסט: וכנהימר, רח"ה הצל 14, טל. 2488, חיפה.